

Finansinių priemonių rizikos aprašymas

Bendroji informacija apie finansines priemones ir su jomis susijusią riziką

Investuojant į finansines priemones (akcijos, obligacijos, investicinių fondų vienetai, depozitoriumo pakvitavimai, teisės, įsipareigojimai ar susitarimai įsigyti arba parduoti vertybinius popierius ar kitą turtą ir kitos finansinės priemonės, kuriomis prekiaujama finansinių priemonių rinkose) siekiama užtikrinti teigiamą investicijų grąžą. Bendra investicijų grąža – tai išmokėtų dividendų arba palūkanų ir finansinės priemonės bet kokio rinkos vertės pokyčio suma. Vis dėlto finansinių priemonių kaina (rinkos vertė) gali didėti arba mažėti, palyginti su jų kaina arba rinkos verte investuojant. Toliau tekste terminas „investavimas“ vartojamas ir tais atvejais, kai investuotojai įsigyja išvestines finansines priemones su tikslu apsidrausti nuo rizikos.

Žinoma, kiekvienas investuotojas nori gauti kuo didesnę teigiamą investicijų grąžą. Tačiau visada yra rizika, kad bendroji investicijų grąža gali būti neigiama, o tai reiškia, jog tokiu atveju investicijos būtų nuostolingos. Kiekvienai finansinei priemonei būdinga vis kitokia nuostolių rizika, kadangi pelno prognozės paprastai siejamos su rizika patirti nuostolių. Norint kuo labiau sumažinti nuostolių riziką, į finansines priemones gali būti investuojama labai įvairiai. Paprastai laikoma, kad saugiau investuoti ne į vieną ar vos kelias finansines priemones, o diversifikuoti investicijas įsigyjant kelias ar daugiau finansinių priemonių, tokiu būdu išskaidant riziką. Investuojant į finansines priemones užsienio valiuta, taip pat susiduriama su valiutos keitimo rizika.

Investicijos į konkrečias finansines priemones yra susijusios su konkrečia finansine rizika, kaip aprašyta toliau. Riziką prisiima klientas, todėl rekomenduotina kreiptis patarimo į finansinių paslaugų teikėją ar turto valdytoją dėl konkrečių investicijų reikalavimų, su jomis susijusių rizikos veiksnių ar sąlygų. Klientas turi nuolat stebėti savo investicijas į finansines priemones, nesvarbu, ar prieš investuodamas konsultavosi su specialistais, ar ne. Informacija, būtina stebint savo investicijas (pavyzdžiui, kainas rinkoje), skelbiama daugelyje interneto svetainių, kurias prižiūri atitinkamose finansų rinkose veikiantys dalyviai, finansinių paslaugų įmonės ir kiti viešosios informacijos rengėjai. Klientai, atsižvelgdami į savo interesus, turėtų būti pasirengę imtis neatidėliotinių veiksmų, jeigu dėl netikėtų neigiamų pokyčių prireiktų įvykdyti arba nutraukti sudarytus sandorius, arba pateikti papildomą užstatą dėl investicijų, kurios buvo finansuojamos paskolos lėšomis, jei užstato vertė sumažėjo.

Finansinių priemonių klasifikacija

Teikdamas investavimo paslaugas, SEB bankas finansines priemones yra suskirstęs į penkias rizikos kategorijas ir pagal tai tikrina, ar finansinės priemonės gali būti priimtinos klientui.

Finansinės priemonės klasifikuojamos atsižvelgiant į jų pobūdį, sudėtingumą ir investavimo į jas riziką. Labai mažos rizikos finansinės priemonės paprastai yra visai paprastos struktūros ir yra mažiausiai rizikingos, o labai didelės rizikos finansinės priemonės paprastai yra sudėtingesnės struktūros ir yra pačios rizikingiausios.

Jei remdamasis kliento pateikta informacija SEB nusprendžia, kad viena ar kita finansinė priemonė ar paslauga klientui yra priimtina, tuomet, SEB nuomone, tam klientui yra priimtinos ir tokio pat pobūdžio tik mažesnės rizikos finansinės priemonės. Jei nustatoma, kad finansinė priemonė ar paslauga priimtina klientui, tai nereiškia, kad SEB rekomenduoja tą priemonę ar paslaugą pirkti ar parduoti.

Klientai turėtų atkreipti dėmesį, kad klasifikuojant finansines priemones ir paslaugas, į kai kurias rizikos rūšis nėra atsižvelgiama. Daugiau informacijos investuotojams galima rasti SEB tinklapyje <https://www.seb.lt/svarbi-informacija-ir-dokumentai/investuotoju-apsauga>, kur SEB pateikia bendrą klientams skirtą informaciją. Informacijos taip pat galima rasti taisyklėse, prospektuose, prospektų santraukose, informaciniuose biuleteniuose ir kitoje medžiagoje apie finansines priemones.

Klasifikacija

Labai mažos rizikos finansinės priemonės – tai dažniausiai trumpalaikės investicijos. Įprastomis aplinkybėmis tokių finansinių priemonių nuostolio rizika paprastai yra labai maža, ypač jei finansinės priemonės kaina yra nurodyta kuria nors pagrindine valiuta ir finansinė priemonė yra laikoma iki išpirkimo.

Mažos rizikos finansinės priemonės rodo, kad galite prarasti dalį investuotų lėšų.

Vidutinės rizikos finansinės priemonės yra tokios, kurių rizika yra vidutinė ir galite prarasti nemažą dalį investuotų lėšų.

Didelės rizikos finansinės priemonės rodo, kad galite prarasti visą investuotą kapitalą. Šios finansinės priemonės yra sudėtingesnės struktūros, jas gali būti sunkiau suprasti, lyginti su mažesnės rizikos finansinėmis priemonėmis.

Labai didelės rizikos finansinės priemonės – tai didžiausios rizikos investicijos, kai investuodami galite prarasti didesnę sumą negu investavote, ir gali tekti papildomai sumokėti. Šios priemonės yra sudėtingesnės struktūros, palyginti su daugeliu kitų priemonių. Jas galėtų rinktis tik nemenką patirtį turintys investuotojai.

Sudėtingumas – finansinės priemonės yra skirstomos į sudėtingas, kurių priimtumas paprastai yra tikrinamas, ir nesudėtingas, kurių priimtumas paprastai nėra tikrinamas.

Bet kurio rizikingumo finansinėms priemonėms būdinga rizika prarasti pradžioje investuotas lėšas, tačiau tokio įvykio tikimybė priklauso nuo konkrečios priemonės rizikingumo – kuo mažesnis rizikingumas, tuo mažesnė visų investuotų lėšų praradimo tikimybė.

Svarbi bendra informacija

Laikui bėgant, finansinės priemonės priskyrimas vienai ar kitai kategorijai gali keistis, nes tai priklauso nuo priemonės ypatumų. Pavyzdžiui, obligacijų reitingas laikui bėgant gali kisti, tad jos gali būti kitaip ir klasifikuojamos. SEB stengiasi įvertinti finansinės priemonės priimtumą klientams pagal jų klasifikaciją sandorio sudarymo metu. Nors SEB bankas deda pastangas tinkamai klasifikuoti finansines priemones ir tai daro atsižvelgdamas į išsamios analizės duomenis, tačiau SEB nėra atsakingas už galimus netikslumus. Be to, gali būti finansinių priemonių, kurių SEB dar nėra klasifikavęs.

Rizika, į kurią nėra atsižvelgiama

Klasifikuojant finansines priemones, į kurias toliau išvardintas rizikos rūšis nėra atsižvelgiama.

- Neatsižvelgiama į valiutų riziką, galinčią atsirasti klientams investuojant kita negu jų pagrindinė valiuta. Investuotojams, neturintiems didelės patirties mažiau rizikinga investuoti savo pagrindine valiuta.
- Likvidumo rizika (galimybė parduoti priemonę rinkoje) laikui bėgant gali kisti. Gali būti taikomi apribojimai ar kiti suvaržymai parduoti finansines priemones iki jų galiojimo termino pabaigos.
- Klasifikuojant finansines priemones, į klientų investavimo laikotarpį ar investavimo tikslus nėra atsižvelgiama. Į finansinę priemonę investuojantys klientai turi suprasti, kad jie:
 - investuodami patys prisiima investavimo riziką;
 - turi susipažinti su tarpininkų, per kuriuos jie prekiauja finansines priemones, bendrosiomis prekybos sąlygomis;
 - prekiaudami finansinėmis priemonėmis, turi atidžiai skaityti sandorių patvirtinimo dokumentus ir nedelsdami informuoti SEB apie galimas klaidas;
 - turi nuolat stebėti savo turimų investicijų į finansines priemones vertės ir pozicijų pokyčius;
 - prireikus, turi imtis tinkamų priemonių sumažinti su jų investicijomis susijusius nuostolius.
- Mokestinė rizika, kuri yra susijusi su bet kokiais investavimo mokesčiais (pavyzdžiui, pajamų mokestis, kuris mokamas parduodant finansines priemones). Klientas privalo savarankiškai įvertinti visas su investicijų ar jų grąžos apmokestinimu susijusias aplinkybes, net ir tuo atveju, jei bankas klientui suteiktoje informacijoje nurodė konkrečius mokesčių aspektus

Pagrindinių valiutų apibrėžimas

EUR (eurai), GBP (Didžiosios Britanijos svarai sterlingų), USD (JAV doleriai), CHF (Šveicarijos frankai), CAD (Kanados doleriai), AUD (Australijos doleriai), JPY (Japonijos jenos), SEK (Švedijos kronos), DKK (Danijos kronos) ir NOK (Norvegijos kronos) yra vadinamos pagrindinėmis valiutomis.

Obligacijos

Trumpas apibūdinimas

Investuotojas emitentui skolina pinigus investuodamas į obligacijas. Obligacijų kaina priklauso nuo situacijos rinkoje. Įprastomis sąlygomis, suėjus obligacijų terminui, investuotojai atgauna investuotas lėšas. Obligacijų galiojimo laikotarpiu investuotojas gali obligacijas parduoti antrinėje rinkoje, jei ji yra. Dabartinės palūkanų normos yra svarbios nustatant obligacijų rinkos kainą. Kintant palūkanų normai, proporcingai obligacijų terminui kinta ir obligacijų kaina – kuo ilgesnis terminas iki išpirkimo, tuo didesnė įtaka. Didelę įtaką obligacijų kainai turi ir tokie veiksniai kaip emitento kredito reitingas ir galimybė grąžinti investuotas lėšas.

Obligacijų palūkanos būna fiksuotos arba kintamos. Dar yra diskontuotosios obligacijos ar obligacijos su nuolaida. Jei obligacijai nustatytos kintamos ar fiksuotos palūkanos, vadinasi, emitentas įsipareigoja investuotojui grąžinti sumą, kuri didesnė už pagrindinę (angl. principal) obligacijos sumą (ši taisyklė galioja tik tuo atveju, jei obligacijų palūkanų norma yra teigiama). Paprastai palūkanos yra mokamos reguliariai, pavyzdžiui, kasmet, o pagrindinė suma (paskolos) grąžinama suėjus obligacijų išpirkimo terminui. Fiksuota palūkanų norma reiškia, kad jei investuotojas išlaiko obligacijas iki išpirkimo termino, jų grąža yra iš anksto nustatyta (fiksuotos mokamos palūkanos). Kintama palūkanų norma reiškia, kad palūkanų norma yra nustatoma pagal indeksą ar kitą atitinkamo laikotarpio bazinę normą. Diskontuotos obligacijos ar obligacijos su nuolaida yra parduodamos mažesne už pagrindinę sumą kaina, už jas nemokamos palūkanos, o suėjus terminui emitento investuotojui grąžinama suma yra lygi pagrindinei obligacijų sumai.

Konvertuojamosios obligacijos yra finansinės priemonės, už kurias nustatytos palūkanos ir kurios per nustatytą laikotarpį už tam tikrą mokestį gali būti konvertuojamos į akcijas ir kitus vertybinius popierius. Konvertuojamosios obligacijos kaina priklauso nuo akcijos ar kito vertybinio popieriaus, su kuriuo ji susieta, kainos, tačiau ji išreiškiama konvertuojamosios obligacijos nominaliosios vertės procentiniu dydžiu.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės taupymo lakštai yra viena iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės išleidžiamų ne nuosavybės vertybinių popierių rūšių, kurie yra skirti gyventojams ir pelno nesiekiančioms įmonėms (investuotojų į taupymo lakštus kriterijai yra nustatyti taupymo lakštų išleidimų reglamentuojančiuose teisės aktuose). Dažniausiai taupymo lakštai gali būti išperkami anksčiau – konkrečios datos ir išpirkimo kainos (palūkanų mokėjimo datos) nustatomos atitinkamos taupymo lakštų emisijos sąlygų aprašuose. Dėl riboto investuotojų skaičiaus antrinė taupymo lakštų rinka yra taip pat ribota – antrinės rinkos prekyba taupymo lakštais nevyksta reguliuojamose rinkose, todėl investuotojai gali patirti likvidumo riziką, t. y. tokią riziką, kad prareikūs negalės parduoti taupymo lakštų anksčiau negu emisijos sąlygų aprašuose nustatytomis išankstinio išpirkimo datomis.

Pagrindinė rizika

Pagrindinė rizika, susijusi su fiksuoto pajamingumo finansinėmis priemonėmis, yra galimi finansinės priemonės rinkos kainos pokyčiai, kuriuos lemia rinkos palūkanų normų pasikeitimai nepasibaigus finansinės priemonės terminui iki išpirkimo ir emitento įsipareigojimų nevykdymo rizika.

Rinkos vertės pokyčiai. Obligacijų galiojimo laikotarpiu investuotojas gali obligacijas parduoti antrinėje rinkoje, jei ji yra. Tokiu atveju obligacijų kaina priklausys nuo įvairių rinkos sąlygų, pavyzdžiui, palūkanų normų. Rinkos palūkanų normos ir obligacijų kainos antrinėje rinkoje kinta priešingomis kryptimis. Rinkos palūkanų normoms didėjant, išleistų fiksuotų palūkanų finansinių priemonių rinkos kaina mažėja. Ir atvirkščiai – rinkos palūkanų normoms mažėjant, išleistų fiksuoto pajamingumo finansinių priemonių vertė didėja. Keičiantis palūkanų normai, proporcingai obligacijų terminui kinta ir obligacijų kaina – kuo ilgesnis laikotarpis, tuo didesnė įtaka. Vadinasi, investavimo laikotarpiu obligacijų rinkos vertė gali būti didesnė arba mažesnė, palyginti su pradžioje investuota suma. Trumpai tariant, paprastai obligacijas galima parduoti iki jų išpirkimo termino, tačiau kaina priklausys nuo rinkos sąlygų, tad parduodant obligacijas antrinėje rinkoje rizika gali būti didesnė negu laikant jas iki išpirkimo.

Įsipareigojimų nevykdymo rizika atsiranda tada, kai obligacijų emitentas nebegali nustatytu periodiškumu mokėti nustatytų palūkanų ar suėjus obligacijų terminui grąžinti pagrindinės sumos obligacijų turėtojams. Įsipareigojimų nevykdymo rizika atsiranda, kai obligacijų emitentas turi daug įsipareigojimų, o jo grynųjų pinigų srantai yra menki. Įsigyjant vyriausybės obligacijų įsipareigojimų nevykdymo rizika paprastai yra mažesnė negu įsigyjant įmonių išleistų obligacijų, nes įmonės bankrutuoja dažniau. Dėl to už įmonių obligacijas paprastai mokamos didesnės palūkanos. Vis dėlto vyriausybės obligacijos nėra finansinė priemonė, kuriai nėra būdinga jokia rizika. Kuo didesnės palūkanos, tuo didesnė investicijų rizika. Negana to, kuo ilgesnis obligacijų terminas iki išpirkimo, tuo didesnė riziką klientas prisiima. Emitento įsipareigojimų nevykdymo atveju investuotojas gali prarasti visą į obligacijas investuotą sumą.

Valiutų rizika. Valiutų rizika gali atsirasti investuotojams investavus į obligacijas, kurių vertė nurodyta kita, o ne

pagrindine investuotojo valiuta. Investuotojams, neturintiems didelės patirties, mažiau rizikinga investuoti savo pagrindine valiuta.

Sąvokų apibrėžimai

Investicinio reitingo obligacijos (angl. *Investment grade bonds*) – obligacijos, kurioms investicinio lygio reitingą suteikia „Standard & Poor’s“ (BBB- ar didesnį), „Moody’s“ (Baa3 ar didesnį rizikos reitingą) arba „Fitch“ (BBB- ar didesnį).

Spekuliacinio reitingo obligacijos (angl. *Non-investment grade bonds*) – obligacijos, kurioms spekuliacinio lygio reitingą suteikia „Standard & Poor’s“ (BB+ ar mažesnį), „Moody’s“ (Ba1 ar mažesnį) arba „Fitch“ (BB+ ar mažesnį).

Klasifikacija

Labai mažos rizikos obligacijos – investicinio reitingo obligacijos (tarp jų ir išdo vekseliai), išleistos vyriausybių ar įmonių, kurių vienintelis savininkas yra valstybė ar kurių prievolės 100 procentų garantuoja valstybė. Obligacijos turi būti išleistos pagrindinėmis valiutomis, jų terminas iki išpirkimo – iki 3 metų, jos turi būti laikomos iki išpirkimo.

Mažos rizikos obligacijos – investicinio reitingo obligacijos, išleistos vyriausybių ar įmonių, kurių vienintelis savininkas yra valstybė ar kurių prievolės 100 procentų garantuoja valstybė. Obligacijos turi būti išleistos pagrindinėmis valiutomis, jų terminas iki išpirkimo – daugiau kaip 3 metai. Šioms obligacijoms priskiriamos ir įmonių išleistos investicinio lygmens obligacijos, kurių kaina nurodoma pagrindinėmis valiutomis ir kurioms netaikomi termino iki išpirkimo apribojimai.

Vidutinės rizikos obligacijos – spekuliacinio reitingo obligacijos (tarp jų įmonių obligacijos ir konvertuojamosios obligacijos), kurių kaina nurodoma pagrindinėmis valiutomis ir kurioms netaikomi termino iki išpirkimo apribojimai. Investicinio lygmens obligacijos ne pagrindinėmis valiutomis, kurioms netaikomi termino iki išpirkimo apribojimai.

Didelės rizikos obligacijos – visos spekuliacinio reitingo obligacijos (įskaitant obligacijas, kurių reitingai nėra nustatyti), kurių kaina nurodoma ne pagrindinėmis valiutomis.

Sudėtingumas. Obligacijos, kurių kaina yra nurodyta SEB interneto puslapyje, yra laikomos nesudėtingomis finansinėmis priemonėmis. Obligacijos, kurių kaina nėra nurodyta SEB interneto puslapyje, yra laikomos sudėtingomis finansinėmis priemonėmis. Taip pat sudėtingomis finansinėmis priemonėmis yra laikomos obligacijos su įterptais pasirinkimo sandoriais (angl. *bonds with embedded options*).

Struktūrinės obligacijos

Trumpas apibūdinimas

Struktūrinė obligacija yra priemonė, kurią paprastai sudaro viena ar kelios išvestinės finansinės priemonės. Dėl išvestinių finansinių priemonių kinta investicijų į obligacijas rizika, kad investuotojai turėtų galimybę gauti naudą keičiantis kitos (dažnai – nesusijusios) finansinės priemonės ar turto kainai. Taigi struktūrinių obligacijų vertė priklausys nuo abiejų minėtų komponentų – obligacijos ir išvestinės priemonės. Struktūrinės obligacijas paprastai išleidžia finansų įstaigos, kad klientai turėtų daugiau galimybių diversifikuoti / išskirstyti investicinius portfelius ir / ar įgyvendinti tam tikras investavimo idėjas.

Struktūrinių obligacijų pradinė emisija paprastai yra panaši į obligacijų emisiją. Investuotojams parengiamas investicijų prospektas, rinkodaros medžiaga, nustatomas tam tikras laikotarpis, per kurį jie gali sudaryti sutartis ir įsigyti obligacijų. Šiuo laikotarpiu obligacijų sąlygos, duomenys gali kisti, todėl, pasibaigus nurodytam laikotarpiui, klientai yra informuojami apie galutines sąlygas. Klientai pagal sutartis gali įsigyti visą obligacijų skaičių arba jo dalį, jei yra didesnė paklausa negu pasiūla.

Paprastai už struktūrinės obligacijas palūkanos nėra garantuojamos. Palūkanos, kurias investuotojas būtų gavęs už panašios kredito kokybės paprastas obligacijas, yra naudojamos perkant išvestinę finansinę priemonę ar jų rinkinį, norint, kad investuotojai turėtų galimybę uždirbti iš tam tikro kurio nors turto vertės pokyčio. Išvestinės priemonės kainos kitimo ribos gali būti didesnės, palyginti su turto, į kurį yra investuota, kaina. Struktūrinės obligacijas išleidžianti finansų įstaiga, pasinaudodama savo rinkos žiniomis ir perkamąja galia, šias išvestines priemones perka investuotojui palankiomis sąlygomis.

Struktūrinės obligacijos gali būti įvairios trukmės, todėl, prieš sudarydami obligacijų sutartį, investuotojai turėtų pasidomėti, kokie yra norimų įsigyti obligacijų terminai.

Pagrindinės rizikos rūšys

Struktūrinių obligacijų rizika daugiausia priklauso nuo finansinių priemonių (paprastai – obligacijų ir išvestinių priemonių), iš kurių struktūrinės obligacijos yra sudarytos. Viena aiški rizika, kurią galima nurodyti, yra obligacijų emitento ir investicijų idėjos, kuri yra susijusi su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, rizika. Sprendimai investuoti paprastai priimami atsižvelgiant į turto vertės prognozes. Prognozės ir galutiniai rezultatai gali skirtis, ir tai lemia struktūrinių obligacijų grąžą.

Vertės pokyčiai. Struktūrinės obligacijos yra bendra sąvoka, apibūdinanti labai įvairios struktūros obligacijas. Kai kuri struktūra padeda užtikrinti, kad, pasibaigus obligacijų terminui, investuota suma bus grąžinta, tačiau didelės rizikos struktūrinių obligacijų atveju yra kitaip – tam tikra nustatyta pradinė investuota suma gali būti grąžinta tik esant tam tikroms sąlygoms.

Struktūrinės obligacijos gali priklausyti nuo įmonės akcijų kurso / investicijų rezultatų. Akcijų kursas / investicijų rezultatai paprastai priklauso nuo pačios įmonės finansinių rezultatų ir jos perspektyvų, veiklos sektoriaus ir regiono, kuriame įmonė dirba, ir kitų veiksnių. Struktūrinių obligacijų rezultatai priklausys ne tik nuo visų minėtų veiksnių, bet ir nuo sąlygų, susijusių su obligacijomis. Jei akcijų vertė nesiekia tam tikros ribos ar ją viršija arba jei jų rezultatai yra geresni ar blogesni, palyginti su kitu turtu, už obligacijas gali būti mokama tam tikra suma.

Su emitentu susijusi rizika. Struktūrinės obligacijos paprastai išleidžia finansų institucijos. Investuotojas prisiima emitento riziką ir prieš sudarydamas obligacijas turi įvertinti jo kredito kokybę. Bendra suma, kurią investuotojas gaus už fiksuoto pajamingumo vertybinius popierius, priklausys nuo jų laikotarpio, agentūrų nustatyto emitento reitingo, pardavimo laiko ir kitų veiksnių. Taigi vertinant struktūrinių obligacijų emitento kokybę reikia atsižvelgti ir į minėtus veiksnius.

Klasifikacija

Labai mažos rizikos struktūrinės obligacijos – struktūrinės priemonės, į kurias investuojant kapitalas yra visiškai apsaugotas (nėra nuostolio rizikos). Obligacijos turi būti pagrindinėmis valiutomis ir jos turi būti laikomos iki išpirkimo termino.

Mažos rizikos struktūrinės obligacijos – struktūrinės priemonės, į kurias investuojant kapitalas yra iš dalies apsaugotas, nuostolio rizika yra iki 10 procentų investuotos sumos. Reikia turėti galvoje, kad kapitalo apsauga netaikoma už rizikos premiją – ją investuotojas gali prarasti. Obligacijų vertė turi būti pagrindinėmis valiutomis ir jos turi būti laikomos iki išpirkimo termino.

Vidutinės rizikos struktūrinės obligacijos – struktūrinės priemonės, į kurias investuojant kapitalas yra iš dalies apsaugotas, nuostolio rizika yra iki 25 procentų investuotos sumos. Reikia turėti galvoje, kad kapitalo apsauga netaikoma už rizikos premiją – ją investuotojas gali prarasti. Obligacijų vertė turi būti pagrindinėmis valiutomis ir jos turi būti laikomos iki išpirkimo termino.

Didelės rizikos struktūrinės obligacijos – struktūrinės priemonės, į kurias investuojant kapitalas bet kokia valiuta nėra apsaugotas.

Sudėtingumas. Visos struktūrinės obligacijos yra laikomos sudėtingomis finansinėmis priemonėmis.

Investiciniai fondai

Trumpas apibūdinimas

Investiciniai fondai yra kolektyvinio investavimo tikslais sudaryti neterminuoti įvairių finansinių priemonių rinkiniai. Paprastai investuotojų yra labai daug, o investicijų valdymas yra patikėtas investicijų valdymo įmonei. Labai paplitęs fondų tipas yra kolektyvinio investavimo į perleidžiamuosius vertybinius popierius subjektai (KIPVPS). Kolektyvinio investavimo į perleidžiamuosius vertybinius popierius subjektams (KIPVPS), įsteigtiems pagal Europos Sąjungos direktyvos dėl KIPVPS nuostatas, yra taikomi griežti fondų investavimo strategijos ir rizikos diversifikavimo reikalavimai.

Investiciniai fondai, kaip investavimo priemonė, yra tinkamas pasirinkimas klientams, neturintiems laiko ar žinių, kaip sudaryti ir valdyti savo investicinį portfelį, tačiau norintiems išskaidyti savo investicijas dalį jų investuojant į akcijas, obligacijas ar kitas turto rūšis. Investicinių fondų turtas yra investuojamas į labai daug įvairių finansinių priemonių, – paprastai į daugiau, negu jų įtraukta sudarant neprofesionalių investuotojų portfelį.

Apskritai investiciniai fondai suteikia tam tikrų privalumų – juos prižiūri reglamentuojančios institucijos, valdo profesionalai, jų rizika yra išskaidyta / diversifikuota. Investicinių fondų grąžos norma nėra garantuota, investuotojai susiduria su

rizika prarasti dalį ar net visą investuotą sumą. Fondo vertei įtakos gali turėti pokyčiai rinkose, pavyzdžiui, akcijų rinkose. Finansų rinkos yra tarpusavyje susijusios, tad vienoje šalyje investuojančio fondo rezultatams įtakos gali turėti kitos šalies akcijų ar obligacijų rinkos rezultatai. Be to, yra tikimybė, kad investicinio fondo vienetų pardavimas gali būti sustabdytas ar nutrauktas esant tam tikroms aplinkybėms, kurios paprastai nurodomos fondo prospekte ar teisės aktuose.

Fondo vienetų grynąją turto vertę (GTV) apskaičiuoja valdymo įmonė pagal finansinių priemonių ar kito turto, į kurį fondas yra investavęs, kainos pokyčius. Pavyzdžiui, obligacijų kainos pakeitimas iš karto turės įtakos investiciniams fondams, investuojantiems į tas obligacijas – jų prekybos portfelių sudarančių obligacijų kainai sumažėjus, sumažėja ir portfelio vertė. Pagal GTV nustatoma kaina, už kurią fondo vienetų galima pirkti ir parduoti. Dauguma fondų grynąją turto vertę apskaičiuoja kasdien, tačiau pateikę nurodymą pirkti ar parduoti fondo vienetų klientai kurį laiką jų kainos nežino. Paprastai investicinių fondų vienetų turėtojai turi teisę reikalauti išpirkti jų vienetų bet kurią darbo dieną. Fondų sąlygos yra nustatytos fondų dokumentuose, tad prieš investuodami klientai turėtų su jomis susipažinti.

Pagrindinės rizikos rūšys

Fondo rizika priklauso nuo valdytojo ir / arba valdymo įmonės profesionalumo, fondo valdymo strategijos, regionų ir sektorių, į kuriuos investuojama, ir finansinių priemonių likvidumo. Investuodamas į nelikvidžias finansines priemones, fondas gali susidurti su sunkumais realizuodamas fondo turimas finansines priemones.

Vertės pokyčiai. Investicijos laikotarpiu investicinio fondo rinkos vertė gali kisti – ji gali būti didesnė arba mažesnė, palyginti su pradžioje investuota suma, nes priklauso nuo vyraujančių rinkos sąlygų. Vadinasi, investicinio fondo grąža gali būti teigiama arba neigiama ir nepriklauso nuo to, į kokį turtą fondas investuoja. Ankstesni investicinio fondo rezultatai neturi įtakos būsimiems rezultatams (jei kuriuo nors vienu metu investicijų grąža yra teigiama, tai nėra garantija, kad ji ir toliau išliks teigiama), bet gali būti naudingi nustatant fondo vertės kintamumą laikui bėgant.

Sąvokų apibrėžimai

KIPVPS fondai – KIPVPS, arba kolektyvinio investavimo į perleidžiamuosius vertybinius popierius subjektai, yra investiciniai fondai, kurie yra reglamentuojami Europos Sąjungos lygmeniu. Laikoma, kad šie fondai yra griežtai reguliuojami. Teisinis dokumentas, reglamentuojantis šiuos fondus, yra Direktyva 2014/91/ES ir ją įgyvendinantys nacionalinės teisės aktai.

Ne KIPVPS fondai – visi kiti fondai, kuriems Direktyva 2014/91/ES nėra taikoma (laikoma, kad jie gali būti ne taip griežtai reguliuojami).

Sintetinis rizikos ir grąžos (SRG) rodiklis (angl. *Synthetic risk and reward indicator*, sutr. SRRI) – SRG rodiklis yra vienas svarbiausių KIPVPS fondų pagrindinės informacijos investuotojams dokumento (angl. KIID) rodiklių rodantis fondo riziką ir galimą grąžą. Pagal SRG rodiklį fondai yra skirstomi į 7 kategorijas: pirmoji – mažiausios rizikos fondai, septintoji – didžiausios rizikos fondai. Paprastai SGD rodiklis yra nustatomas atsižvelgiant į grąžos svyravimus per praėjusius penkerius metus arba per laikotarpį nuo fondo įsteigimo datos, jei pastarasis laikotarpis yra trumpesnis.

Klasifikacija

Mažos rizikos fondai – KIPVPS fondai, kurių SRG rodiklis yra 1, 2 ir 3. Ne KIPVPS fondai, kurių apskaičiuotas lygiavertis SRG rodiklis yra 1, 2 ir 3.

Vidutinės rizikos fondai – KIPVPS fondai, kurių SRG rodiklis yra 4 ir 5. Ne KIPVPS fondai, kurių apskaičiuotas lygiavertis SRG rodiklis yra 4 ir 5.

Didelės rizikos fondai – KIPVPS fondai, kurių SRG rodiklis yra 6 ir 7. Ne KIPVPS fondai, kurių apskaičiuotas lygiavertis SRG rodiklis yra 6 ir 7.

Sudėtingumas. Visi KIPVPS fondai yra laikomi nesudėtingomis finansinėmis priemonėmis, o visi ne KIPVPS fondai yra laikomi sudėtingomis finansinėmis priemonėmis.

Fondai, kurių vienetais prekiaujama biržoje

(angl. *exchange traded funds*, sutr. ETFs)

Trumpas apibūdinimas

Fondai, kurių vienetais prekiaujama biržoje, tais pačiais principais kaip ir įprasti fondai – investuotojai patiki valdymo įmonei prižiūrėti jų pinigų, už tai gaudami fondų vienetų. Fondų grąža priklauso nuo finansinio turto, su kuriuo jie yra siejami, vertės pokyčio. Fondų valdomas turtas gali būti įsigyjamas fiziškai arba jis gali atitikti tam tikro turto ar indekso vertę (paprastai naudojant apsikeitimo sandorius). Biržoje prekiaujamų fondų valdomą turtą gali sudaryti tam tikras indeksas, sektorius, akcijos, obligacijos, išvestinės finansinės priemonės ir kitos priemonės. Fondai, kurių vienetais prekiaujama biržoje, paprastai yra valdomi pasyviai (fondo grąža atitinka finansinio turto, su kuriuo jie yra siejami, grąžą), tačiau yra tokių į biržos prekybos sąrašus įtrauktų fondų, kurių investicijos yra valdomos aktyviai ir kurių valdomo turto sudėtis laikui bėgant kinta.

Be to, yra tokių biržoje fondų, kurie naudoja dvigubą, trigubą ar didesnę finansinį svertą (svertą naudojantys ETF), kurie priešingai atitinka biržos indeksą (atvirkštiniai ETF) ir tokie, kurie priešingai atitinka biržos indeksą ir naudoja finansinį svertą (svertą naudojantys atvirkštiniai ETF fondai) arba kurių valdomą turtą sudaro kiti ETF fondai.

ETF fondų vienetais yra prekiaujama reguliuojamoje rinkoje arba daugiašalėje prekybos sistemoje, jie gali būti laikomi įprastomis parduodamomis akcijomis. ETF fondų vienetai gali būti išleidžiami ir išperkami kasdien, tačiau prašymus sudaryti sutartis ir išpirkti vienetus paprastai teikia tik profesionalūs rinkos dalyviai, sudarę sutartis su ETF fondų emitentais. Paprasti investuotojai gali įsigyti ir parduoti vienetus rinkoje, pateikę nurodymą juos pirkti ar parduoti. ETF fondai gali reguliariai mokėti išmokas, kurios priklauso nuo ETF fondo valdomo turto (pavyzdžiui, gali būti mokami dividendai ar išmokamos už valdomą turtą gautos palūkanos).

Pagrindinės rizikos rūšys

ETF fondų rizika daugiausia susijusi su ETF fondų investicinius portfelius sudarančiomis finansinėmis priemonėmis. Dauguma ETF fondų atitinka tam tikrą indeksą, tačiau yra ir aktyviai valdomų ETF fondų. Norėdamas atitikti indeksą, ETF fondas gali išpirkti visus arba didelę dalį indeksą sudarančių vertybinių popierių. ETF fondai taip pat gali naudoti išvestines priemones, siekdami rezultatų, gaunamų investuojant į indeksą.

Vertės pokyčiai. Investicijos į ETF fondus susijusios su įprasta investicijų į vertybinius popierius rizika, tačiau yra ir tik ETF fondams būdinga rizika, kurią lemia visų pirma ETF fondų pobūdis ir jų valdomas turtas. Kai kurie ETF fondai yra sudėtingos struktūros, todėl jie netinka nepatyrusiems investuotojams. Pavyzdžiui, svertą naudojantys ir atvirkštiniai ETF fondai naudoja ir kitas kompleksines priemones (apsikeitimo, ateities sandorius), todėl jie yra rizikingesni – jų likvidumas gali būti mažas, investuotojai gali negauti laukiamos grąžos (arba gauti ją tik labai trumpą laiką). Sudarę apsikeitimo sandorius, investuotojai gali susidurti su sandorio šalies rizika. Informacija apie ETF fondams būdingą riziką skelbiama ETF fondų prospektuose ir kituose dokumentuose.

Likvidumas. Tam tikromis aplinkybėmis ETF fondai gali tapti nelikvidūs, nesvarbu, koks būtų jų valdomas turtas ir likvidumas, gali tapti sunku ar neįmanoma ETF fondų vienetų įsigyti, juos parduoti ar išpirkti. Be to, gali būti sunku ar neįmanoma ETF fondų vienetų įsigyti, juos parduoti ar išpirkti kaina, kuri atitiktų grynąjį turto vertę. Nėra garantijų, kad, staiga kritus rinkai, bus įmanoma parduoti ETF fondų vienetus, ir investuotojams gali būti neįmanoma likviduoti savo investicijų.

Sąvokų apibrėžimai

Sintetinis rizikos ir grąžos (SRG) rodiklis (angl. *Synthetic risk and reward indicator*, sutr. SRRI) – SRG rodiklis yra vienas svarbiausių KIPVPS fondų pagrindinės informacijos investuotojams dokumento (angl. KIID) rodiklių rodantis fondo riziką ir galimą grąžą. Pagal SRG rodiklį fondai yra skirstomi į 7 kategorijas: pirmoji – mažiausios rizikos fondai, septintoji – didžiausios rizikos fondai. Paprastai SGD rodiklis yra nustatomas atsižvelgiant į grąžos svyravimus per praėjusius penkerius metus arba per laikotarpį nuo fondo įsteigimo datos, jei pastarasis laikotarpis yra trumpesnis.

Klasifikacija

Mažos rizikos fondai – ETF fondai, kurių apskaičiuotas lygiavertis SRG rodiklis yra 1, 2 ir 3.

Vidutinės rizikos fondai – ETF fondai, kurių apskaičiuotas lygiavertis SRG rodiklis yra 4 ir 5.

Didelės rizikos fondai – ETF fondai, kurių apskaičiuotas lygiavertis SRG rodiklis yra 6 ir 7.

Sudėtingumas. Visi ETF fondai yra laikomi sudėtingomis finansinėmis priemonėmis.

Akcijos

Trumpas apibūdinimas

Akcijos yra vertybiniai popieriai, kurie atitinka procentinę turimo akcinės bendrovės kapitalo dalį ir jų savininkui – akcininkui – suteikia tam tikras teises. Pavyzdžiui, jei akcininkas turi 10 akcijų, o bendras įmonės akcijų skaičius yra 1 000, akcininko turimų teisių dalis yra lygi 1 procentui įmonės akcinio kapitalo. Akcininkas paprastai turi teisę dalyvauti aukščiausiam akcinės bendrovės valdymo organe – visuotiniame akcininkų susirinkime. Visuotiniam akcininkų susirinkimui nusprendus pelną paskirstyti išmokant dividendus, minėtas akcininkas paprastai turės teisę gauti 1 procentą skirstomo pelno. Visuotinis susirinkimas taip pat gali priimti sprendimą dividendų nemokėti.

Akcinės bendrovės likvidavimo atveju akcininkai turi teisę gauti dalį likviduojamos įmonės turto, kuris lieka atsiskaičius su kreditoriais ir patenkinus kitus pirmumo eilės reikalavimus. Akcininkai asmeniškai neatsako už akcinės bendrovės įsipareigojimus, tačiau jiems tenka rizika prarasti visą sumą, kurią jie investavo į bendrovės akcijas. Be to, akcininkai turi ir kitų teisės aktuose ir įstatuose nustatytų teisių. Konkrečios akcininkų teisės priklauso nuo to, kokios rūšies akcijos įsigytos ir kokias teises jos suteikia pagal teisės aktus ir bendrovės įstatus – pavyzdžiui, paprastosios akcijos, privilegijuotosios akcijos, įvairių klasių akcijos (pavyzdžiui, kai kurių klasių privilegijuotosios akcijos nesuteikia teisės dalyvauti akcininkų susirinkime, bet suteikia teisę gauti nustatytą dydžio dividendus ir kt.).

Akcijų kaina daugiausia rodo, kaip visa rinka vertina įmonės galimybes gauti pelną ateityje. Akcijų kainos pokyčius visų pirma lemia besikeičiantis investuotojų požiūris į minėtas galimybes. Rinkos pokyčiai, ekonomikos tendencijos, technologijos, teisinė aplinka, konkurencija ir kiti veiksniai lemia įmonių produktų ir paslaugų paklausą, todėl jie yra pagrindinė įmonių akcijų kainos pokyčių priežastis.

Akcijų apyvarta (per tam tikrą laiką nupirktų ir parduotų akcijų skaičius) taip pat turi įtakos jų kainai. Esant didelei apyvartai, finansinių tarpininkų akcijų pirkimo ir pardavimo kainos skirtumas (angl. spread) mažės. Didelės apyvartos akcijų likvidumas paprastai yra didelis, todėl jas lengva pirkti ir parduoti. Tokių akcijų galima pirkti ir parduoti dideliais kiekiais, ir tai neturės įtakos jų kainai. Įmonių akcijos, kuriomis leidžiama prekiauti reguliuojamoje rinkoje ir kurių apyvarta yra didžiausia, yra laikomos labai likvidžiomis.

Depozitoriumo pakvitavimai dėl akcijų yra užsienio įmonės akcijų turėjimą patvirtinanti finansinė priemonė, kuri suteikia jų turėtojui tokias pačias teises, kokios jam būtų suteiktos, jeigu jis iš tikrųjų turėtų tokių pat akcijų. Depozitoriumo pakvitavimais gali būti prekiaujama taip pat, kaip ir akcijomis. Depozitoriumo pakvitavimų kaina dažniausiai priklauso nuo akcijų, į kurių vertę atsižvelgus yra išleisti pakvitavimai, kainos kitimą atitinkamoje užsienio rinkoje.

Pagrindinės rizikos rūšys

Akcininkų pelną sudaro didėjančios akcijų kainos ir bendrovių išmokami dividendai. Tačiau kritus akcijų kainai ar emitentui bankrutavus yra rizika prarasti nemažą investuotos sumos dalį ar ją visą.

Vertės pokyčiai. Palyginti su kitomis turto rūšimis / su kitais vertybiniais popieriais, akcijų kainos pokyčiai net ir per trumpesnį laiką gali būti itin dideli. Dėl pasiūlos ir paklausos rinkoje akcijų kainos gali pasikeisti per labai trumpą laiką ir labai nelauktai. Tai vadinama akcijų kintamumu. Reikia pasakyti, kad istoriškai per ilgesnį laikotarpį investicijų į akcijas rezultatai yra buvę geresni, palyginti su kitomis turto rūšimis, pavyzdžiui, obligacijomis. Tačiau šie duomenys nereiškia, kad taip pat bus ir ateityje.

Valiutų rizika. Dar vienas svarbus veiksnys, į kurį reikėtų atkreipti dėmesį, yra valiutų rizika. Tam tikrais laikotarpiais net ir didžiųjų išsivysčiusių šalių valiutų pokyčių amplitudė gali būti gana didelė. Investuotojo bazinė valiuta yra svarbi formuojantis pelnui ar nuostoliui. Pavyzdžiui, jei akcijų kaina Brazilijos realais (BRL) per metus padidėjo 5 proc., o realo kursas euro atžvilgiu padidėjo 5 proc. per metus, investuotojas faktiškai gaus 10 proc. metų grąžą (eurais). Ši priklausomybė galioja ir esant priešingai situacijai.

Klasifikacija

Didelės rizikos akcijos – visos akcijos yra laikomos didelės rizikos finansinėmis priemonėmis.

Sudėtingumas. Į oficialųjį prekybos sąrašą reguliuojamose rinkose (Europos Komisijos reguliuojamų rinkų sąrašą galima rasti: <http://registers.esma.europa.eu/publication/>) ar į atitinkamus trečiųjų šalių, kurios nėra EEE šalys, akcijų biržų (NASDAQ, NYSE, AMEX, Tokijo akcijų biržos, Australijos vertybinių popierių biržos, Toronto akcijų biržos) sąrašus įtraukti įmonių akcijos yra laikomos nesudėtingomis finansinėmis priemonėmis. Visos akcijos, kurios nėra įtrauktos į minėtų reguliuojamų rinkų sąrašus ar kuriomis nėra prekiaujama, ar kuriomis yra prekiaujama ne biržoje (angl. *over-the-counter*, sutr. OTC), yra laikomos sudėtingomis finansinėmis priemonėmis.

Išvestinės finansinės priemonės

Trumpas apibūdinimas

Išvestinių priemonių, tokių kaip pasirinkimo, išankstiniai, ateities ir kt. sandoriai, gali būti siejami su labai įvairiu turto, įskaitant akcijas, obligacijas, brangiuosius metalus ir valiutas.

*Išvestinės finansinės priemonės – tai sandoriai, susiję su turto tokio kaip vertybiniai popieriai, valiutos, palūkanų normos, žaliavos, su kitu turto ar įvairiais finansų rinkų indeksais. Šios priemonės gali būti naudojamos norint sumažinti nepalankių turto kainos pokyčių riziką (kaip rizikos mažinimo priemonė, angl. *hedging*). Jos taip pat gali būti naudojamos norint padidinti investicijos pelningumą, naudojant mažiau kapitalo negu reikėtų norint pasiekti tokį pat investicijos į turto, su kuriuo siejama išvestinė finansinė priemonė, pelningumą. Išvestinės priemonės taip pat gali būti naudojamos siekiant pasinaudoti įvairių rinkų kainų skirtumu (angl. *arbitrage*). Į išvestines priemones investuojama tikintis tam tikrų su jomis susieto turto kainos pokyčių ateityje. Todėl investuotojai turėtų aiškiai įsivaizduoti tikėtinus rinkos pokyčius. Be to, investuotojai turėtų gerai žinoti, kokių tikslų (rizikos mažinimo norint padidinti investicijos pelningumą, finansinio arbitražo ar kt.) investuojama. Tik įvykdęs šias sąlygas investuotojas gali rinktis tinkamos rizikos išvestines finansines priemones ar jų rinkinį.*

*Išvestinės finansinės priemonės gali būti standartinės ir nestandartinės. Išskirtinis standartinių išvestinių finansinių priemonių ypatumas yra tas, kad sutarties sąlygos visuomet yra tokios pat, o išvestinė finansinė priemonė paprastai yra prekiaujama biržoje, kurioje kainos yra skelbiamos nuolat. Nestandartinės išvestinės finansinės priemonės yra tos, kurios yra dviejų šalių individualiai aptariamoms. Tokios finansinės priemonės paprastai yra vadinamos priemonėmis kuriomis prekiaujama ne biržoje (angl. *OTC-instruments*). Bankai ir kiti finansų tarpininkai klientams gali pasiūlyti konkrečiai pritaikytas finansines priemones ir kitas priemones, kuriomis prekiaujama biržoje.*

Pagrindinės rizikos rūšys

Investuojant į išvestines finansines priemones prisiimama tam tikra rizika – kitokia negu investuojant tiesiogiai į turto, su kuriuo siejamos išvestinės finansinės priemonės. Investuojant tiesiogiai į minėtą finansinį turto, blogiausiu atveju galima prarasti visą investuotą sumą. Kai kurių investicijų į išvestines finansines priemones ir pardavimo skolon atveju investuotojas gali prarasti visą investuotą sumą ir taip pat prisiimti papildomų įsipareigojimų. Kitas išvestinių finansinių priemonių ypatumas yra tas, kad jų rinkos vertė paprastai kinta greičiau ir staigiau, palyginti su kitomis finansinėmis priemonėmis. Todėl investuojantiems į išvestines finansines priemones būtina ne tik labai gerai suprasti su jomis susijusią riziką, bet ir būti visada pasiruošusiems imtis veiksmų norint išvengti labai didelių nuostolių, jei situacija rinkoje pasikeistų nepalankia linkme.

Vertės pokyčiai. Išvestinės finansinės priemonės vertė priklauso ir nuo kainos pokyčių, ir nuo laiko, likusio iki sutarties galiojimo pabaigos. Keičiantis susieto turto kainai, neretai išvestinių finansinių priemonių sutarčių kaina kinta dar labiau. Tai priklauso nuo finansinės priemonės ypatumų. Todėl išvestinės finansinės priemonės kaina pasikeis daugiau, palyginti su susieto turto kainos pokyčiais. Tai yra taip vadinamasis sverto efektas, galintis lemti didesnį investuoto kapitalo pajamingumą, palyginti su tokio pat dydžio galimu tiesioginės investicijos į tą turto pajamingumu. Sėkmingai investavus, investuotas kapitalas gali keliskart padidėti. Sverto efektas gali būti priešingas – investuotojas gali patirti didesnį nuostolį investavęs į išvestinę priemonę, negu patirtų, jei būtų investavęs tiesiogiai į susietą turto, arba prarasti visą investuotą kapitalą. Galimybė gauti pelną ar patirti nuostolį priklauso nuo išvestinės finansinės priemonės struktūros ir panaudojimo. Išvestinių finansinių priemonių trukmė gali būti įvairi – nuo labai trumpos iki kelerių metų. Tai turi įtakos ne tik sverto efektui, bet ir su investicija susijusiai rizikai. Pavyzdžiui, finansinių priemonių kainos pokyčiai dažniausiai būna didžiausi tuomet, kai lieka mažai laiko iki jų trukmės pabaigos.

Rizika prarasti daugiau, negu buvo investuota. Iš esmės yra du investicijų tipai – ribotos rizikos ir neribotos rizikos investicijos. Perkant akcijų ar sudarant pasirinkimo sandorius rizika yra ribota. Blogiausiu atveju galima prarasti visą investuotą kapitalą. Kita vertus, yra tokių išvestinių finansinių priemonių, į kurias investuojant, be pradinės investuotos sumos, gali reikėti papildomų investicijų, o jų suma gali daug kartų viršyti pradinės investicijos sumą.

Jvairios išvestinių finansinių priemonių rūšys ir vertybinių popierių atpirkimo ir atvirkštinio atpirkimo sandoriai

Pasirinkimo sandoris yra dviejų šalių susitarimas, kurį sudaręs emitentas įsipareigoja pirkti ar parduoti pasirinkimo sandoryje nurodytą turtą iš anksto sutarta kaina. Sudarydamas sutartį, pasirinkimo sandorio savininkas emitentui sumoka mokestį (premiją) ir įgyja teisę, bet neįsipareigoja sutarties sąlygomis vykdyti pasirinkimo sandorį. Pasirinkimo sandoriai yra dviejų rūšių. Amerikietiški pasirinkimo sandoriai suteikia teisę jų savininkui vykdyti pasirinkimo sandorį bet kuriuo jo finansinės trukmės metu. Europietiški pasirinkimo sandoriai gali būti vykdomi tik pasibaigus jų terminui.

Leidimas įsigyti vertybinių popierių (angl. *warrant*) yra tam tikros rūšies pirkimo pasirinkimo sandoris. Leidimas įsigyti vertybinių popierių paprastai yra vienu metų ar ilgesnės trukmės, tačiau jis neįpareigoja jo savininko tam tikrą dieną pirkti ar parduoti vienas ar kitas akcijas ar įvairių akcijų rinkinį iš anksto nustatyta kaina. Įgyvendindama leidimą įsigyti vertybinių popierių, šalis sumoka ir perima visas atitinkamas akcijas, arba (kaip tai paprastai būna, kai naudojamas indeksas) dalyvauja atsiskaitant grynaisiais pinigais (angl. *cash settlement*). Atsiskaitant grynaisiais pinigais, jei paskutinę leidimo įsigyti vertybinių popierių galiojimo dieną akcijų ar pasirinkto akcijų rinkinio rinkos kaina yra didesnė, palyginti su leidime pirkti vertybinius popierius nurodyta kaina, leidimo įsigyti vertybinių popierių savininkas gauna sumą, lygią nurodytos kainos ir rinkos kainos skirtumui. Jei akcijų ar akcijų krepšelio rinkos kaina yra lygi ar mažesnė už leidime pirkti vertybinius popierius nurodytą kainą, leidimas įsigyti vertybinių popierių baigia galioti ir tampa bevertis, jo vertė nenustatoma. Leidimo parduoti vertybinius popierius atveju viskas vyksta priešingai.

Išankstinis sandoris (angl. *forward*) ir **ateities sandoris** (angl. *future*) yra susitarimas, kuriuo šalys susitaria dėl teisės ir prievolės iš anksto sutarta kaina pirkti arba parduoti susietą turtą. Išankstinių sandorių atveju susietas turtas yra perkamas / parduodamas už iš anksto sutartą kainą arba pelno ir nuostolio suma yra sumokama grynaisiais pinigais. Ateities sandorių atveju kasdien vykdoma pelno ir nuostolių stebėseną per visą sutarties galiojimo laikotarpį, ir tai gali turėti pasekmių įkeistam turtui, būtinam norint sudaryti sutartį. Už išankstinius sandorius atsiskaitoma tik jų galiojimo pabaigos dieną, tuo tarpu už ateities sandorius paprastai gali būti atsiskaitoma (jie gali būti užbaigiami bet kuriuo metu iki galiojimo laikotarpio pabaigos).

Apsikeitimo sandoris (angl. *swap*) yra susitarimas, kuriuo šalys susitaria apsikeisti pinigų srautais, pavyzdžiui, susitariama, kad viena sandorio šalis kitai šaliai mokės fiksuotas palūkanas mainais į kintamas palūkas (angl. *interest rate swap*) arba keis vieną valiutą į kitą (angl. *currency swap*) tam tikrą sutartą laiką. Gali būti įvairių palūkanų normų ir valiutų apsikeitimo sandorių derinių .

Įvairių valiutų palūkanų normos apsikeitimo sandoris (angl. *cross currency swap*) yra palūkanų normos apsikeitimo sandoris, pagal kurį keičiamasi dviejų valiutų palūkanų srautais – palūkanų srautas viena valiuta yra keičiamas į palūkanų srautą kita valiuta. Gali būti keičiamasi ir kintamais, ir fiksuotais palūkanų srautais. Sandorio šalys gali susitarti keistis ir ne tik palūkanų srautais, bet ir pagrindinėmis įsipareigojimų sumomis įvairiomis valiutomis sandorio pradžioje ir pabaigoje. Įvairių valiutų palūkanų normos apsikeitimo sandoriai yra naudojami dažniausiai tuomet, kai įmonės turi įvairių valiutų grynųjų pinigų srautų ir įsipareigojimų.

Vertybinių popierių pardavimas skolon (angl. *short selling*) – tai skolintų, o ne nuosavų vertybinių popierių, pavyzdžiui, akcijų, pardavimas įsipareigojant tuos vertybinius popierius grąžinti sutartu laiku. Vėliau tos pačios kategorijos / klasės (tokio pat ISIN kodo) finansinė priemonė yra atperkama ir grąžinama pradiniam savininkui pagal sutartį. Sandorio grąža priklauso nuo sandorio vertybinių popierių kainos pokyčių – jai nukritus žemiau kainos, kuri buvo pradėdant vykdyti sandorį / sandorio pradžioje sandorio, grąža bus teigiama, o pakilus – grąža bus neigiama.

Vertybinių popierių atpirkimo ir atvirkštinio atpirkimo sandoriai. Finansų rinkose gali būti sudaromi lėšų skolinimosi arba skolinimo sandoriai, kai kitai sandorio šaliai sutartam laikotarpiui parduodami vertybiniai popieriai (t. y. pateikiamas finansinis užstatas). Tuo pat metu susitariama atitinkamus vertybinius popierius atpirkti suėjus nustatytam terminui. Vertybinius popierius parduodančiai šaliai tai yra vadinama atpirkimo sandoriu (angl. *repurchase agreement*, arba *repo*), o vertybinius popierius perkančiai šaliai – atvirkštinio atpirkimo sandoriu (angl. *reverse repurchase agreement*, arba *re-repo*). Atvirkštinis atpirkimo sandoris – tai lėšų skolinimo sandoris, kurį sudaręs bankas skolina klientui lėšas už kliento laikinai parduodamus (įkeičiamus) bankui vertybinius popierius, kuriuos vėliau klientas atperka iš anksto sutartą dieną. Vertybinių popierių pardavimo ir atpirkimo kainų skirtumas yra paskolos palūkanos, t. y. atvirkštinio atpirkimo sandorio palūkanos įskaičiuojamos į atpirkimo kainą ir sumokamos atpirkimo dieną. Sudarydamas atvirkštinį atpirkimo

sandorį su banku, klientas įsipareigoja pardavimo dieną perduoti bankui vertybinius popierius, o bankas įsipareigoja pardavimo dieną į kliento pinigų sąskaitą pervesti pardavimo kainą atitinkančią lėšų sumą. Atpirkimo dieną klientas be atskiro pranešimo įsipareigoja sumokėti bankui atpirkimo kainą (įskaitant palūkanas), o bankas įsipareigoja perduoti vertybinius popierius klientui. Investuotojai, sudarantys atpirkimo ir atvirkštinio atpirkimo sandorius, norėdami panaudoti investavimo į vertybinius popierius finansinį svertą, kai investuojamos ne tik nuosavos, bet skolintos lėšos (kurios gali viršyti nuosavas lėšas keletą kartų), arba kitoms savo investavimo į vertybinius popierius strategijoms finansuoti, paprastai susiduria su didesne rizika negu investuojant tik nuosavas lėšas finansų rinkose. Investuotojas, už pasiskolintas lėšas įsigijęs vertybinių popierių, sudaręs atpirkimo sandorį, turi suprasti riziką prarasti dalį ar visas pasiskolintas lėšas dėl įsigytų vertybinių popierių kainos sumažėjimo, tačiau pareiga grąžinti pasiskolintas lėšas skolintojui išlieka.

Klasifikacija

Didelės rizikos išvestinės finansinės priemonės – išvestinės finansinės priemonės, į kurias investuojant yra tikimybė prarasti visą investuotą sumą (perkant pasirinkimo teisę pirkti ar parduoti).

Labai didelės rizikos išvestinės finansinės priemonės – išvestinės finansinės priemonės, į kurias investuojant yra tikimybė prarasti didesnę už pradžioje investuotą sumą (ateities, išankstiniai, kai kurie pasirinkimo sandoriai, vertybinių popierių pardavimas skolon, kitos išvestinės finansinės priemonės, ir didelės rizikos sudėtingų struktūrų priemonės, į kurias investuojant gali būti naudojami finansiniai svertai).

Sudėtingumas. Visos išvestinės finansinės priemonės yra sudėtingos priemonės.